

Гончаренко А. В.

ORCID: 0000-0003-4281-8735

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії

Сумський державний університет

м. Суми, Україна

ПОЛІТИКА АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА США ДЖ. КАРТЕРА ЩОДО КНР У 1978–1981 рр.

Ключові слова: США, КНР, КР, Китай, Дж. Картер, зовнішня політика.

На початку 1978 р. американсько-китайські контакти вийдуть на ключовий етап встановлення дипломатичних відносин. Головним напрямком китайської політики США в 1978–1981 рр. буде активізація стратегічного, військово-політичного, військово-технічного, економічного та науково-технічного співробітництва з КНР. «Я підштовхував президента до більш ліберального ставлення щодо Китаю в області передачі технології..., – зазначав Збігнев Бжезінський, – під час розмов з китайцями я мав намір розповісти їм, наскільки це було можливо, про переговори стосовно ОСО з Радами» [2, с. 207–208].

Візит помічника президента з питань національної безпеки Збігнева Бжезінського (1977–1981 рр.) до Пекіну в травні 1978 р. детермінував початок нового етапу в політиці адміністрації президента США Джеймса (Джиммі) Картера (1977–1981 рр.) щодо КНР – від виваженої та рівновіддаленої «трикутної дипломатії» (США–СРСР–КНР) до цілеспрямованої прокитайської орієнтації. Цей візит мав на меті продемонструвати спільність позицій Вашингтону та Пекіну щодо найбільш актуальних міжнародних проблем. Публічні виступи З. Бжезінського у китайській столиці мали яскраво виражений антирадянський характер. У той же час американсько-китайські переговори показали, що саме ця спільність є одним з підґрунть для зближення США та КНР. Вона також допомагала адміністрації президента Дж. Картера використовувати антирадянські настрої китайського керівництва у своїх цілях [1, с. 138].

В інструкціях, які отримав З. Бжезінський напередодні подорожі до Пекіну, підкреслювалася стратегічна зацікавленість США у співпраці з КНР. Він мав детально проінформувати китайських лідерів щодо американських зусиль у питанні зміцнення військової могутності США і НАТО, а також заохотити КНР щодо надання допомоги США в регіональних конфліктах. Помічник президента з питань національної безпеки

мав запропонувати Китаю направити до США торгові і військові делегації [2, с. 207–208].

На першій зустрічі з міністром закордонних справ КНР Хуанг Хуа (1976–1982 рр.) Збігнев Бжезінський запропонував почати обмін візитами між обома країнами на рівні міністрів, торговими і військовими делегаціями, повідомив про плани скорочення чисельності американських військ на Тайвані (зарезервувавши за США право поставок зброї на острів в майбутньому), зажадав від Китаю знизити рівень антиамериканської пропаганди, спробував заручитися підтримкою політики США на Близькому Сході, наголосивши на необхідності тісного американсько-китайського співробітництва в афганській проблемі, в питанні надання допомоги Пакистану тощо [2, с. 209–212].

Переговори між З. Бжезінським і китайськими керівниками усунули перешкоди на шляху до повної нормалізації двосторонніх відносин, яка була досягнута через сім місяців у результаті встановлення дипломатичних відносин між США і КНР. Угоду про встановлення дипломатичних відносин вдалося досягти, оскільки Вашингтон прийняв попередні вимоги Пекіна – розірвав дипломатичні відносини з Китайською Республікою (КР) на Тайвані, денонсував з 1 січня 1980 р. американсько-тайванський договір про взаємну оборону, погодився вивести з острова військові контингенти і демонтувати свої військові споруди. На відміну від формулювань Шанхайського комюніке США виконали вимоги КНР щодо розриву політичних і військових зв'язків з Тайванем [1, с. 139].

Зі свого боку Китай теж був змушений піти на деякі поступки. Він фактично визнав за США безстрокове право підтримувати з Тайбеєм торгові, культурні, наукові та інші зв'язки, а також відновити після річної перерви (з січня 1980 р.) продаж зброї КР. Китайська сторона в той період обмежилася тим, що висловила свою незгоду з намірами США постачати на Тайвань озброєння і утрималася від запевнень про незастосування сили з метою приєднання Тайваню до КНР.

В законопроект про відносини з США з КР (13 березня 1979 р.) були, проте, включені запропоновані консерваторами поправки з метою попередити КНР, що спроби застосування для вирішення тайванської проблеми «немирних засобів» будуть сприйняті США як загроза миру і безпеки в західній частині Тихого океану. До закону було включено обіцянку з боку Вашингтону «надати Тайваню такі оборонні товари і послуги і в таких кількостях, які можуть бути необхідні йому для підтримки достатніх можливостей самозахисту» [3].

Незабаром після встановлення американсько-китайських дипломатичних відносин відбулася поїздка заступника голови *Державної ради КНР* Ден Сяопіна (1975–1980 рр.) до США, яка надала нового імпульсу розвитку стосунків між цими країнами. Під час зустрічі з Джеймсом

Картером Ден Сяопін поставив до відома американську сторону про підготовку нападу Китаю на В'єтнам [2, с. 408–409].

Встановлення дипломатичних відносин між США і КНР детермінувало прискорення розвитку та розширення двосторонніх контактів і обмінів. Архітектори американської зовнішньої політики розраховували, що їм вдасться долучити Пекін до військово-політичного співробітництва. Головним мотивом З. Бжезінського та прихильників американсько-китайського союзу в політиці США щодо Китаю було наполегливе прагнення активізувати саме військові зв'язки з КНР, незважаючи на відому стриманість в цьому питанні, яку проявляли колишні республіканські адміністрації. Прихильники зміцнення військової співпраці робили наголос на тому, що китайська армія не придатна для ведення сучасної війни. Навіть якщо Пекін буде закуповувати зброю і технології на Заході, вважали вони, для переходу армії КНР на сучасні рейки потрібно тривалий час.

Концепція «стратегічного посилення» Китаю, на думку архітекторів зовнішньої політики США, яка мала закріпити встановлення «особливих відносин», з'явилася ще на початку 70-х рр. XX ст. і ґрунтувалася на необхідності військового зміцнення КНР країнами Західної Європи та США з метою змусити СРСР діяти на «два фронти».

Найбільш чітко вона була сформульована експертом «Ренд Корпорейшн» М. Піллсбері, який стверджував, що недоцільно вводити однакові для КНР і СРСР обмеження на експорт американської техніки, оскільки Пекін не вважається серйозною загрозою для національної безпеки США, на відміну від Москви. М. Піллсбері уточнював, що американська допомога повинна сприяти лише зміцненню обороноздатності Китаю стосовно СРСР, а не збільшенню його наступального потенціалу щодо США та їх азійських союзників [1, с. 140–141].

Одним з найактивніших прибічників встановлення військових відносин з КНР в американському істеблішменті був Дж. Шлесінгер, який займав посаду міністра оборони (1975–1977 рр.) в попередній республіканській адміністрації. В якості можливих засобів стримування СРСР він назвав «військову міць Заходу» і «паралельні» з Китаєм дії. Аналогічної точки зору дотримувався і один з радників Дж. Картера, відомий американський синолог М. Оксенберг [1, с. 141].

У Білому Домі сподівалися, що продаж військової техніки КНР і якісне покращення двосторонніх військових стосунків дозволять США займати панівне становище у відносинах як з Пекіном, так і з Москвою, що змусить обидві сторони домагатися дружби із Вашингтоном, залишаючись ворожими між собою. Інтереси США і КНР на світовій арені будуть збігатися до тих пір, поки існуватиме китайсько-радянський конфлікт – таке підґрунтя мала концепція «стратегічного партнерства». Ця теза підкріплювалася геополітичним за характером мотивуванням про

відмову керівництва Китаю від принципів марксизму і прийняття ним на озброєння концепції «патріотизму». Саме через призму цієї концепції розглядалося вторгнення КНР до В'єтнаму американськими прихильниками зближення з Пекіном. Вона ж, на їхню думку, була визначальною в зближенні Китаю з США і Японією, які протистояли СРСР. Тайванське питання в цьому контексті розглядалося лише як незначна, хоча і болюча проблема в рамках глобальних відносин.

Отже, після встановлення адміністрацією президента США Дж. Картера дипломатичних відносин з КНР у 1978–1981 рр. посилювався процес відходу Вашингтона від колишньої лінії «рівновіддаленості» відносин з КНР і СРСР в рамках «трикутника» і закріплення в політиці США курсу на «особливі відносини» з Китаєм. Відмова Конгресу США ратифікувати договір ОСО-2 лише поглибила тенденцію віддалення від «рівноваги» на користь зближення з КНР. Якщо під час всіх попередніх контактів саме Пекін домагався від Вашингтону загострення конфронтації з Москвою, то після активізації американсько-китайських військових зв'язків ситуація змінилася. Тепер уже США прагнули привернути КНР до активної участі в своїх антирадянських акціях.

Література:

1. Давыдов А. С. Идеология и прагматизм в китайской политике США: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.03. М., 2005. 247 с.
2. Brzezinski Z. Power and Principle: Memoirs of National Security Adviser, 1977–1981. N.Y.: Farrar, Straus, Giroux, 1983. 587 p
3. Taiwan Relations Act, 1979. U.S. Senate. Committee on Foreign Relations. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-93/pdf/STATUTE-93-Pg14.pdf>